

### γ. Εξελληνισμός του κράτους

Μετά το 630, όπως θα δούμε παρακάτω, το Βυζαντινό κράτος έχασε μεγάλο μέρος των ανατολικών του επαρχιών, απέκτησε όμως με αυτό τον τρόπο εθνολογική ομοιογένεια, καθώς οι περισσότεροι κάτοικοί του ήταν πλέον Έλληνες ή ελληνόφωνοι. Έτσι, τα Ελληνικά πήραν τη θέση που κατείχαν ως τότε τα Λατινικά,

ως επίσημη κρατική γλώσσα. Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται στους επίσημους αυτοκρατορικούς τίτλους. Ο Ηράκλειος υιοθέτησε τον ελληνικό τίτλο **βασιλεύς** με την προσθήκη **πιστός εν Χριστώ**, εγκαταλείποντας τους παλαιούς ρωμαϊκούς τίτλους **imperator Romanorum** (αυτοκράτωρ Ρωμαίων)\* **caesar** (καίσαρ)\* και **augustus** (αύγουστος)\*.

## Ερωτήσεις

1. Να επισημάνετε τα στοιχεία που αποδεικνύουν το θρησκευτικό χαρακτήρα των εκστρατειών του Ηρακλείου.

2. Διαβάστε με προσοχή το παράθεμα για τα θέματα. Πότε δημιουργήθηκαν τα πρώτα θέματα; Ποια ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία τους;

3. Μελετήστε το παράθεμα για τον στραιώτη-αγρότη. Ποιες υποχρεώσεις είχαν οι αγρότες των κοινοτήτων σε περίπτωση πολέμου;

## 3. Η εμφάνιση του Ισλάμ

### α. Η προϊσλαμική Αραβία

Στη νότια Αραβία, πριν από την εμφάνιση του Ισλάμ, είχε διαμορφωθεί μια μόνιμα εγκατεστημένη αγροτική κοινωνία, ενώ στη βόρεια δέσποζε η φυλετική οργάνωση και οι κάτοικοι ήταν σχεδόν αποκλειστικά νομάδες που επιδίωκαν σε εμφύλιους πολέμους και λεηλατούσαν τα διερχόμενα από τις περιοχές τους καραβάνια. Ωστόσο, οι νομάδες αυτοί δεν αποτελούσαν σοβαρή απειλή για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

### β. Η οργάνωση των Αράβων

Ο Μωάμεθ, ένας πολυταξιδεμένος οδηγός καραβανιών από τη Μέκκα, που γνώριζε το Χριστιανισμό και τον Ιουδαϊσμό, υπήρξε ο ιδρυτής μιας νέας θρησκείας, που ονομάστη-

κε Ισλάμ. Από το 613 άρχισε να διδάσκει δημόσια τη νέα αυτή θρησκεία, κατηγορώντας τους συμπατριώτες του ως ειδωλολάτρες. Για το λόγο αυτό όμως ο Μωάμεθ εκδιώχθηκε το 622 από τη Μέκκα και κατέφυγε στη Μεδίνα, όπου ίδρυσε μια κοινότητα πιστών. Το έτος αποδημίας του Μωάμεθ στη Μεδίνα θεωρείται ως η αρχή της ισλαμικής κυριαρχίας και αποτελεί αφητηρία του χρονολογικού συστήματος των Αράβων (**Εγίρα**). Μέσα σε μια δεκαετία ο Μωάμεθ κατόρθωσε να επιβάλει τη διδασκαλία του και να συνενώσει τις αραβικές φυλές, θέτοντας τέρμα στην πολιτική διάσπαση της Αραβικής Χερσονήσου.

Οι πιστοί της νέας θρησκείας ονομάστηκαν μουσουλμάνοι. Ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων είναι το **Κοράνιο**. Για τους μουσουλμάνους ιδιαί-



Η επιστροφή του Μωάμεθ στη Μέκκα (μικρογραφία από αραβικό χειρόγραφο). Το λευκό χρώμα οφείλεται στην απαγόρευση της απεικόνισης ιερών προσώπων.

τερη σημασία είχε ο **ιερός πόλεμος** (τζιχάντ), δηλαδή η υποχρέωση των πιστών να διαδώσουν με το σπαθί τη θρησκεία τους στους "απίστους". Οι μάρτυρες της πίστης εξασφάλιζαν την είσοδό τους στον Παράδεισο. Η πίστη αυτή των μουσουλμάνων υπήρξε σημαντικός παράγοντας της ραγδαίας εξάπλωσης του Ισλάμ.

Το Ισλάμ έχει πολλά δάνεια στοιχεία από τη Χριστιανική και την Ιουδαϊκή θρησκεία. Το Κοράνιο, όμως, δεν καθορίζει μόνο τη θρησκευτική συμπεριφορά των πιστών, αλλά και τα καθήκοντα και τους νόμους που πρέπει να τηρούνται από τους πολίτες, τους υπαλλήλους και τους κυβερνώντες. Η θρησκευτική κοινότητα ταυτίζεται με το κράτος (**θεοκρατικό κράτος**). Όποιος παραβιάζει τους ιερούς κανόνες δικάζεται από τον Μουφτί ή τον Καδή (δικαστή) βάσει του Κορανίου. Η θρησκευτική δικαιοσύνη δεν διαχωρίζεται από την κοσμική. Ο ανώτατος άρχοντας είναι ταυτόχρονα θρησκευτικός και κοσμικός ηγέτης.

Μετά το θάνατο του Μωάμεθ (632) ανέλαβε τη διακυβέρνηση της κοινότητας ο **Χαλίφης**, δηλαδή ο τοποτηρητής του Προφήτη. Ήταν συγ-

#### Ο προσκυνητής της Πλακεντίας για τους Άραβες (περ. 570)

(Στο φρούριο Φαράν) είναι εγκατεστημένοι 800 φρουροί με τις γυναίκες τους στην υπηρεσία του Ρωμαϊκού κράτους. Τρόφιμα και στολές εξασφαλίζουν από το ταμείο της (επαρχίας της) Αιγύπτου. Κάθε μέρα βγαίνουν για περιπολίες στην έρημο με τις αραβικές φοράδες τους, που τρέφονται με άχυρο και κριθάρι από το κρατικό ταμείο, για να προστατεύουν τις μονές και τους ερημίτες από τις ληστρικές επιθέσεις των Αράβων. Οι Άραβες, φυσικά, δεν ανησυχούν ιδιαίτερα ούτε φοβούνται τους στρατιώτες. Όταν εγκαταλείπουν το φρούριο, οι φρουροί κλειδώνουν τις πύλες και παίρνουν τα κλειδιά μαζί τους.

J. Wilkinson, *Jerusalem Pilgrims before the Crusades*, Warminster 1977, 88.

#### Το Κοράνι για τον πόλεμο κατά των απίστων

Καταπολεμήστε τους εχθρούς σας στον πόλεμο που γίνεται για τη θρησκεία, αλλά μην επιθεθείτε ποτέ πρώτοι. Ο Θεός μισεί τους επιθήμενους. Σκοτώστε τους εχθρούς σας παντού όπου τους βρίσκετε. Διώξτε τους από το φως απ' όπου σας έδιωξαν. Ο κίνδυνος να αλλάξετε θρησκεία είναι χειρότερος από το φόνο. Μην τους πολεμάτε καθόλου κοντά στο τέμενος Χαράμ, εκτός αν σας προκαλέσουν. Αν σας επιθεθούν, κολυμπήστε μέσα στο αίμα τους. Αυτή είναι η ανταμοιβή που χρωσιέται στους απίστους.

K. Καλοκαιρινός, *Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή* (146 π.Χ-1453 μ. Χ.). ΟΕΔΒ, Αθήνα 1981, 232.

χρόνως το θρησκευτικό πρότυπο που ακολουθούσαν οι πιστοί, αλλά και αρχηγός του κράτους, που συγκέντρωνε στο πρόσωπό του όλη την κοσμική εξουσία. Ως τοποτηρητής του Μωάμεθ, ο Χαλίφης ήταν υπεύθυνος για την εφαρμογή των εντολών του Κορανίου.

## Ερωτήσεις

**Πώς αντιλαμβάνεστε τη φράση "ο ιερός πόλεμος υπήρξε σημαντικός παράγοντας της ραγδαίας εξάπλωσης του Ισλάμ" ;**